

VJERA U NAROD BEZ VLASTI I VLASNIŠTVA (II.): VLAST NARODA I BEZVLAST PUKA

Ivan Padjen

*Pravni fakultet,
Sveučilište u Rijeci*

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: lipanj 2013.

Sažetak Rad iznosi djelomične nalaze istraživanja hrvatskog narodnjaštva, tj. etnonacionalizma kao religije (u smislu ljudskog izmišljanja svetog).^{*} Praktični su problemi sljedeći: narodnjaštvo kao religija, koja među ostalim uključuje to da narod ima mogućnost i/ili sposobnost da se razvije u nositelja države i da treba to i da postane; posljedice narodnjaštva, a to su nedostižnost narodne demokracije, narodne privrede i narodnog sazrijevanja; uvjeti vjere u narod, i to prvenstveno Katoličke crkve u Hrvatskoj kao uvjeta od 1961. do 1971. te prije i nakon toga, naročito nakon 1990. Teorijski su problemi, tj. neodgovarajuće znanstveno znanje o praktičnima, sljedeći: prvo, odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o etničkim i vjerskim zajednicama; drugo, sustavna historija prava i države Hrvatske i Jugoslavije 1945.-1990.; treće, preobrazba komunizma i katolicizma u narodnjaštvo; četvrto i peto, društvena struktura i predstavljanje/zastupanje.

Da bi se postigla opća svrha istraživačkog projekta, a to je upotreba razuma u javnim poslovima, istraživanje je provedeno u teorijsko-metodologijskom okviru integralne teorije prava i države koji uključuje prilagođenu Lasswellovu i McDougalovu političku analizu proširenu historijskim institucionalizmom i kritičkom teorijom prava.

Glavna je hipoteza da je vjera u narod kao nositelja države izražena i ustanovljena odredbama Ustava RH da je RH nastala samoodređenjem naroda i/ili da je nacionalna država jednog ili više naroda; da je narod suveren; da pravo na državljanstvo RH imaju pripadnici određenog ili određenih naroda; da pripadnici određenog ili određenih naroda imaju posebna politička prava itd.

^{*} Prinos znanstvenoistraživačkom projektu "Pravni sistem: temeljni problemi" koji je poduprlo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Prvi dio ovog istraživanja objavljen je u časopisu *Politička misao*, 49, 4, 2012, 175-211.

Dopunska je hipoteza da je puku RH ili, pravno određenije, da je stanovnicima RH s biračkim pravom u RH smanjena vlast, a time i moć u odlučivanju o članstvu RH u transnacionalnim organizacijama, naime NATO-u i EU, te su oni sami svedeni na pravno neprepoznatljiv sastojak time što se u RH ne zna tko čini bilo puk bilo ustav.

Gljučne riječi Republika Hrvatska, Ustav Republike Hrvatske, Ustavni sud Republike Hrvatske, narodnjaštvo/etnonacionalizam, prava manjinskih naroda, demokracija, hrvatska tranzicija 1990.-

1. PROBLEMI, SVRHA I TEORIJSKO-METODOLOGIJSKI OKVIR

Ustavni sud Republike Hrvatske (RH) otvorio je praktične probleme istraživačkog projekta čiji je ovaj rad dio. Neposredno ih je otvorio, prvo, odlukom kojom je ukinuo "Posebno biračko pravo osigurano srpskoj manjini" koje "izravno otvara mogućnost da – osim unaprijed zajamčenih i osiguranih zastupničkih mjesta u Hrvatskom saboru – ta manjina osvoji još i dodatni broj zastupničkih mandata budući da je njezina biračka baza proširena na sve birače-državljanke Republike Hrvatske, neovisno o nacionalnoj pripadnosti" (Ustavni sud RH, 29. 7. 2011., Odluka U-I-3597/2010, U-I-3847/2010, U-I-692/2011, U-I-898/2011, U-I-994/2011, točka 56.1, NN 93/11); i, drugo, odlukom kojom je odbio prigovor da su izbori za Europski parlament članova iz RH nelegalni zbog toga što su nelegitimni, a potonje zbog premalog postotka birača koji su glasali (Ustavni sud RH, 24. 4. 2013., Odluka U-VIIA / 2312 / 2013). Ustavni sud RH posredno je otvorio praktične probleme, prvo, nepokretanjem postupka o pravu glasa u političkim izborima u RH Hrvata koji su samo po svojem hrvatskome narodnom podrijetlu hrvatski državljani (tim se pravom koriste uglavnom Hrvati koji očitavaju u Bosni i Hercegovini; čl. 45. Ustava Republike Hrvatske, NN 56/90, 85/10), i drugo, donijevši u

slučaju Travaš – izrazom Juraja Andras-syja – čednu i čuvanu odluku (Ustavni sud RH, 22. 5. 2013., Odluka U-III / 702 / 2009, nar. izdvojena mišljenja J. Ome-jeć i D. Krapca) o provedbi vlasti Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj, koja je uspostavljena ugovorima između Republike Hrvatske i Svete Stoline (Ugovor o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, NNMU 2/97; Ugovor o suradnji u području odgoja i kulture, NNMU 2/97; Ugovor o pravnim pitanjima, NNMU 3/97; Ugovor o gospodarskim pitanjima, NNMU 18/98). Praktični problemi mogu biti sažeti sljedećim pitanjem: "Pod kojim je uvjetima, naročito pravnima, u Hrvatskoj nastala vjera u narod ili, drugačije, *narodnjaštvo* kao (kvazi)religija, u smislu izmišljanja svetog, po kojoj je *narod* – konkretno: srpski i/ili hrvatski i/ili katolički i/ili druga vjerska zajednica – nositelj (moderne) države ili, slikoviti-je, 'izvor' njezinih državljana i njezine vlasti?". To je pitanje važno zbog toga što je država – moderna, dakako – zajednica prvenstveno stanovnika određene zemlje, među ostalim zato da bi bila vlast koja uređuje vlasništvo, odnosno tržište. Dakle, važno je zbog toga što zajednica naroda ne može biti ni demokracija, ni privreda, ni sama država – ali svako od toga može značajno oslabiti, a uz to ne potiče, nego sprečava političko sazrijevanje (Padjen, 2011; 2012/a).

Narodnjaštvo, kao netom izloženi problem, već je na prvi pogled u značajnoj mjeri svojstveno većini drugih država nastalih iz SFR Jugoslavije, drugih višenarodnih država srednje i istočne Evrope (Greenfeld, 1992: chs. 3-4) te drugih država s većinskim katoličkim stanovništvom i konkordatima sa Svetom Stolicom, kakve su, vjerojatno, Poljska, Španjolska i Irska (v. npr. Concor-datwatch-Poland, 30. 4. 2013.). U sve većoj mjeri narodnjaštvo je svojstveno i državama Europske Unije utoliko ukoliko su one uslijed imigracije, naročito muslimana, sve više religijski i etnički heterogene (Rohe, 2013). Posljedica narodnjaštva, a to je nemoć puka, zajednička je svim državama EU, uslijed činjenice da je EU ustanovljena kao savez država s dodacima demokracije (Rosas i Armati, 2010).

Transnacionalna integracija kao nako očit rješenje narodnjaštva već se pokazuje kao još veći problem, među ostalim zbog toga što također ima (kva-zi)religijske značajke. S jedne strane, tu integraciju nosi transnacionalni financijski kapital, koji je već davno prepoznat kao fetiš (Marx, 1975). S druge, funkcija transnacionalne integracije kapitalom jest naturalizam ili prirodnjaštvo. Ono se ovdje shvaća kao (kva-zi)religijska vjera u prirodne znanosti kao uzorno znanje (Fuller, 1997: 47), uključujući ono praktično, koje pružaju studiji prava i uprave, a dijelom i oni politike i ekonomije. Prirodnjaštvo ugrožava humanističke znanosti, te ne samo društvene znanosti usredotočene na manje društvene sisteme nego i nekonformističke društvene znanosti, koje društvene znanosti uopće čine mogućima kao znanosti. Tako prirodnjaštvo oduzima slabijim nacijama i klasama znanje i o vlastitom i o globalnom razvoju.

Da je puk a ne narod nositelj suverenosti, pokazao je, vraćajući ili barem privodeći time maticu hrvatske političke i pravne misli modernoj, Žarko Puhovski (1990) u rječniku političkih pojmova koji je uredio s Ivanom Prpićem i Majom Uzelac (1990). Na problem puka kao suverena u Ustavu RH upozorio je Zoran Pokrovac (1990), još u vrijeme uspostave višestranačja, a Ivan Prpić (2001) u tijeku prve veće izmjene Ustava RH. Pokazano je i da pravo na samoodređenje u državu po internacionalnom pravu može pripadati i pripada puku (Padjen, 1992; Padjen i Matulović, 1996). Matulović (2013) u osnovi je ispravno analizirao problem prava glasa, tj. manjinskih naroda u najnovijoj judikaturi Ustavnog suda RH. Ovaj rad dopunjava svaki od navedenih radova, a uz to istražuje i novu stranu problema, a to je pravni položaj i vlast puka u donošenju odluka o prijenosu suverenosti na transnacionalne integracije. Novost je rada upotreba izraza vlast i bezvlast u njegovu naslovu. Prijevodi su *power* i *disability* (Hohfeld, 1917, 2008), preuzeti putem novije hrvatske teorije prava (Tucak i Padjen, 2013: 15).

Primjereno glavnoj svrsi projekta, a to je upotreba razuma u javnim poslovima, uključujući sazrijevanje njihovih sudionika, projekt je izvođen unutar teorijskog i metodologijskog okvira integralne teorije prava i države koji uključuje prilagođenu Lasswellovu i McDougalovu političku analizu proširenu historijskim institucionalizmom i kritičkom teorijom.

Projekt čiji je ovaj rad dio zbog opsežnosti je izvođen nizom radova. Već objavljeni rad usredotočen je na dio 2.3. u pogledu katolicizma kao uvjeta hrvatskog narodnjaštva (Padjen, 2012/b), dočim dvije prethodne rasprave izla-

žu neke pretpostavke projekta (Padjen 2011, 2012/a). Ovaj rad sadrži dijelove 1.4, 2.1 i 2.2 u pogledu hrvatskoga i srpskog naroda te puka Republike Hrvatske, a posve sažeto dijelove 2.3, 2.4 i 2.5, nastojeći u dijelovima 2.1 i 2.2 iskustvenim podacima pokazati značajnu vjerojatnost sljedećih dviju pretežno deskriptivnih hipoteza.

Glavna je hipoteza da je vjera u narod kao nosioca države izražena i ustanovljena ustavnopravnim odredbama o tome da je RH nastala samoodređenjem naroda i/ili da je nacionalna država određenog ili određenih naroda; da je narod suveren; da pravo na državljanstvo RH imaju pripadnici određenog ili određenih naroda; da pripadnici određenog ili određenih naroda imaju posebna politička prava itd.; dočim je vjera u katolički narod, tj. u Katoličku crkvu, izražena prije svega ugovorima RH i Svete Stolice kojima je Katoličkoj crkvi priznat poseban pravni položaj, uključujući vlast, u RH. Dopunska je hipoteza da je puku RH ili, pravno određenije, da je stanovnicima RH s biračkim pravom u RH ne samo smanjena vlast, a time i moć u odlučivanju o članstvu RH u transnacionalnim organizacijama, naime, NATO-u i EU, nego da su oni sami svedeni na pravno neprepoznatljiv sastojak time što se ne zna tko ih čini kao državni organ ni na temelju kojih normi kao ustava.

2. NAČELA, ODLUKE, OCJENA, UVJETI, PROGNOZA, ALTERNATIVA

2.1. Načela

Tri su vrste načela važne za ovaj rad: sadržajna i postupovna ustavna te ona pravnog poretka. Prve dvije vrste načela sastojci su ustavnog prava RH, dočim je treća pretpostavljena od hrvatskoga

pravnog poretka kao uvjet njegova postojanja.

Više je sadržajnih ustavnih načela. Prvo, drugo i šesto sadržano je u pojmu (moderne) države, a nerazlučiva su i od iznadustavnih vrijednosti.

Prvo je rješenje glavnog problema (moderne) države, naime rascjepa vlasti i vlasništva, koji u državi imaju različite nosioce. Stoga je prvo sadržajno načelo da nosioci vlasti i vlasništva mogu biti učinkovito povezani samo ako su i jedni i drugi kao državljani stvarno i pravno vezani za određenu zemlju, tj. prostor određen (pravnim) granicama. Svaka od uzornih nacija – britanska, francuska i američka – po nastanku i današnjem sastavu je zajednica stanovnika, štoviše, puka, a ne naroda (dalje: država je zajednica stanovnika), a britanska se raspada po granicama zemalja, a ne naroda.

Drugo, prema internacionalnom pravu pravo na samoodređenje u samostalnu državu ima stanovništvo ili pučanstvo ili, štoviše, puk (*people*), pa se stoga narod – da bi mogao imati takvo pravo – treba prvo ustrojiti kao pučanstvo, odnosno puk (Padjen, 1992: 45; dalje: pravo na samoodređenje puka).

Treće, angloameričko ustavno naslijeđe na koje se Ustav RH, među ostalim, poziva (Tuđman, 1990), iako ga je kasno i samo dijelom počeo provoditi, uključuje da je *demos*, tj. nosilac državne vlasti puk, tj. zajednica pravno slobodnih i pravno jednakih stanovnika određene zemlje, i to iz sljedećih razloga: demokracija, u kojoj je *demos* određen kao narod, teško da može biti liberalna a ne kolektivistička i/ili autoritarna demokracija, a to zbog toga što je pripadnost puku nešto što pojedinac, ako mu nije zabranjeno naseljavanje na određenom području, može izabrati, dočim pripadnost narodu, čak ako se narod shvaća

kao zajednica kulture (a ne podrijetla) i ako se pripadnost narodu pravno stječe izborom, stvarno stječe teže; dioba vlasti kao nosiva ustanova angloameričkoga ustavnog naslijeđa ima isti sastav i učinke koje ima i (moderna) država, tj. zaštitu manjine bogatih od puka kao većine (Padjen, 2011; dalje: puk je nosilac državne vlasti).

Četvrto je sadržajno ustavno načelo jednakost svih vjerskih zajednica pred ustavom i zakonom (dalje: jednakost vjerskih zajednica pred zakonom), a peto odvojenost vjerskih zajednica od države (čl. 41., st. 2., Ustav RH, NN 56/90, 85/10; dalje: odvojenost crkve i države).

Šesto je da se razlikuju viša i niža ustavna pravila, i to prema dvama mjerilima: prema izričitim odredbama ustava u formalnom smislu (npr. čl. 142., st. 10., Ustav RH, NN 56/90, 85/10, o zabrani udruživanja u novu Jugoslaviju; čl. 79., st. 3., Temeljni zakon SR Njemačke, o zabrani ukidanja federalizma; čl. 139., Ustav Republike Italije, o zabrani ukidanja republikanskog uređenja); prema sadržajnom odnosu među odredbama ustava u formalnom smislu (npr. Temeljni zakon SR Njemačke, u čl. 1., o čovjekovu dostojanstvu; u čl. 20., o SR Njemačkoj kao republici, federaciji, demokraciji, socijalnoj državi, narodu kao nositelju vlasti, diobi vlasti, vezanosti ustavnim poretkom, zakonom i pravom, pravu na otpor; Muench, 1996: 3 i Denninger, 1988: 115) (dalje: razlika između viših i nižih ustavnih pravila). Prema stajalištu predsjednice Ustavnog suda RH, viša ustavna pravila, naročito ona o tome tko je nositelj državne vlasti, smiju biti promijenjena samo na temelju ustavnog referenduma (Omejec, 2010). Ta načela vjerojatno uključuju i neke strane jednakosti (čl. 14., Ustav RH, NN 85/10).

Načela su ustavnog postupka sljedeća: Hrvatski sabor po ustavotvornom postupku nadležan je da promijeni Ustav (čl. 147.-150., Ustav RH, NN 85/10), sam ili na temelju referenduma (čl. 87. Ustava RH, NN 85/10; Zakon o referendumu, NN 33/96; 92/01; 38/09); diplomacija (čl. 94., čl. 99., st. 1., čl. 139.-144. Ustava RH, NN 85/10; Zakon o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora, NN 28/96) smije donijeti odluku o udruživanju RH u transnacionalne organizacije, tj. takve na koje prenosi dio svoje suverenosti, npr. učlanjenjem RH u NATO (Smerdel u Vlašić, 2007) samo na temelju referenduma (čl. 142., st. 4.-6. Ustava RH, NN 85/10); iako Ustavni sud (čl. 136.-142. Ustava RH, NN 85/10) primjenjujući Ustav neizbježno taj Ustav i stvara, takvo stvaranje dopušteno je samo *infra* i *praeter legem*, no ne i *contra legem*. Možda je opravdana iznimka od tog načela velika opasnost za javni poredak i/ili čovjekova prava od provedbe neke ustavne odredbe koju Hrvatski sabor ne može, a Ustavni sud može promijeniti.

Načela su pravnog poretka materijalna, a to su pravednost, mir i sigurnost, te formalna, a to su sukladnost (koherentnost, zakonitost), potpunost i određenost (Visković, 1981: 244-254). Sva pretpostavljaju jedinstvo pravnog poretka (v. Baldus, 1995). Također pretpostavljaju da su zakoni objavljeni (Akvinski, 1990: q. 90, art. 4; Hobbes, 2004).

2.2. Odluke

Za ocjenu u kojoj su mjeri hrvatske pravne odluke, naročito ustavne, u skladu, mimo ili protiv ustavnih načela izvedenih u t. 2.1 potrebno je sažeto ispitati, oslanjajući se pritom u najvećoj mogućoj mjeri na već objavljena istraživanja, odluke Republike Hrvatske od ustav-

nog značaja u kojima je primjetna, s jedne strane, vjera u svjetovne narode kao nositelje državne vlasti (t. 2.2.1) i vjera u katolički narod, tj. u Katoličku crkvu, odnosno druge vjerske zajednice, kao takve nositelje (zbog ograničenog prostora izostavljeno iz ovog rada; v. Padjen, 2012/b); a, s druge, zaobilaženje puka, odnosno birača, kao nositelja državne vlasti u odlučivanju o članstvu RH u transnacionalnim organizacijama, naime NATO-u (2.2.2) i EU (t. 2.2.3) te, s treće, popisi birača ("organ") i tekst Ustava RH ("norma") (t. 2.2.4).

2.2.1. Vjera u svjetovne narode

2.2.1.1. Priprema ustavnih promjena

Vjera u narod primjetna je u Odluci da se pristupi raspravi o promjeni Ustava Socijalističke Republike Hrvatske od lipnja 1990. (NN 28/90) koja u t. III.3. određuje da "Hrvatska državnost ima temelj na jačanju i osiguranju punoga suvereniteta hrvatskog naroda", iako odmah dodaje "i neokrnjivih sloboda i građanskih prava svih državljana Hrvatske".

Ta se vjera ponovno javlja, također pomiješana, u tekstu Franje Tuđmana, predsjednika Republike Hrvatske, "Politička i metodologijska polazišta te političko-pravna načela za izradu Ustava Republike Hrvatske" (9. 8. 1990.) u sljedećim izjavama: u t. II.3. "Naša je namjera izraditi narodni ustav: za puk i čitav narod" vidljivo se razlikuju narod i puk, ali nije određeno kako; u t. III.2.a) "Vrhovna i sva vlast u Hrvatskoj izvire i pripada *narodu*, tj. zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana Hrvatske (suverenitet se, dakle, ne izvodi ni iz pristrane ideološke volje, ni klase, ni suverena, već cijeloga naroda koji živi u Hrvatskoj)" izraz narod ima značenje izraza puk; u t. III.2.c) "Republika Hrvatska je *nacionalna država Hrvata*. Ona

je također država pripadnika drugih naroda i manjina, njenih državljana: Srba u Hrvatskoj, Židova, Talijana, Čeha, Slovaka, Mađara itd." izraz narod vjerojatno je istovjetan izrazu nacija, s tim što se razlikuju, s jedne strane, narodi i manjine (potonje najvjerojatnije – ali ne određeno – u smislu narodne manjine), a, s druge, narodi ili manjine vrste Srba u Hrvatskoj od naroda ili manjina vrste Židova, Talijana itd., neovisno o tome jesu li ili nisu u Hrvatskoj; u t. III.2.d) "pravo na suverenitet naroda ('nacionalno samoopredjeljenje') u Hrvatskoj jamči hrvatskom narodu pravo na odcjepljenje i pravo na stvaranje samostalne države, pravo na udruživanje s drugim narodima i državama..." narod je, protivno t. III.2.a), narod – i to samo hrvatski – a ne puk ili pučanstvo.

2.2.1.2. Ustav Republike Hrvatske

Vjera u narod pojavljuje se i u izvornom tekstu "Izvorišnih osnova" (preamble) Ustava Republike Hrvatske, prema kojemu je ona nacionalna država, iz čega slijedi ili to da postoji i nacija čija je ona država ili pak to da je RH već u izvornom tekstu svog ustava pojmljena kao nacija-država u angloameričkom smislu *nation-state* i njemu istovjetnome francuskom smislu *nation-état* (poblize Padjen, 2011: 75-78). S obzirom na to da je Ivan Prpić u svojoj analizi normativnih pretpostavki Ustava Republike Hrvatske iz 1990. našao da te odredbe ili, kako su napisane 1990., poistovjećuju državu i narod kao nositelje suvereniteta ili, kako su promijenjene 2000., utvrđuju državu i narod kao dva subjekta vrhovne vlasti (Prpić, 2001), nije moguće sa sigurnošću kazati jesu li u Ustavu RH država i nacija jedna te ista pojava ili dvije. Ta nacija-država iz izvornog teksta Ustava sastavljena je prema dvama, a možda i trima različitim mjerilima, koje je, s obzirom

na kontekst, primjereno nazvati načelima. Prvo, prema narodnom načelu, od hrvatskog naroda, i to ne od pripadnika hrvatskog naroda koji su stanovništvo ili pučanstvo Republike Hrvatske, nego od hrvatskog naroda kao cjeline, dakle gdje god se on nalazio. Drugo, dijelom prema narodnom načelu i dijelom prema državljanском načelu, koje je vjerojatno izvedeno iz pučanskoga (stanovničkoga), od pripadnika drugih naroda koji su državljani RH. Treće, prema manjinskom načelu, također povezanome s pučanskim, prema kojemu se hrvatska država-nacija sastoji također od pripadnika drugih manjina koji su državljani RH. Pritom su manjinsko i narodno načelo isto načelo ili različita načela, ovisno o tome kako se shvati spomen Srba, Muslimana, Čeha, Slovaka itd. u izvornom tekstu "Izvorišnih osnova". Glavni dio Ustava ne razjašnjava dilemu. Tako članak 14. propisuje da građani RH imaju sva prava i slobode, neovisno o, među ostalim, svojem nacionalnom podrijetlu, članak 15. propisuje stavkom 1. da su u RH ravnopravni pripadnici svih naroda i manjina, a stavkom 2. da se pripadnicima svih naroda i manjina jamči sloboda izražavanja narodnosne pripadnosti, dočim članak 16. propisuje da su u RH ravnopravni pripadnici svih naroda i manjina, bez spomena nacija.

Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustava RH iz 1997. (NN 125/97) u četiri se pogleda mijenjaju i dopunjuju načela "Izvorišnih osnova" o tome tko čini hrvatsku državu-naciju: mjesto narodnog načela zauzelo je načelo koje izgleda kao nacionalno, ali je po sadržaju još uvijek narodno; da je sadržaj i dalje narod, pokazuje činjenica da se kao nacionalne manjine (a ne više kao narodi) spominju samo Srbi, Česi, Slovaci, Talijani, Mađari, Židovi, Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci, Rusini i drugi

koji imaju državljanstvo RH; pritom se uz izraz nacionalna manjina dodaje pridjev autohtona; više se ne spominju Muslimani i Slovenci, vjerojatno stoga što nisu držani autohtonima u Hrvatskoj, a dodaju se Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci i Rusini, stoga što jesu držani autohtonima. U glavnom tekstu Ustava mijenja se članak 15. stavak 1. tako da se njime jamči ravnopravnost svih nacionalnih manjina, no stavkom 2. njihovim se pripadnicima, kao i ranije pripadnicima svih naroda i manjina, jamči sloboda izražavanja narodnosne pripadnosti.

Promjena Ustava RH iz 2000. (NN 113/00) člankom 7. stavkom 2. mijenja članak 15. stavak 2. Ustava tako da se pripadnicima nacionalnih manjina jamči sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 80/10, 47/10, 91/11, 91/11) člankom 5. određuje nacionalnu manjinu kao skupinu čiji su pripadnici tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske te imaju etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja.

Promjenom Ustava RH iz 2010. (NN 76/10; pročišćeni 85/10) u dva se pogleda mijenjaju i dopunjuju načela "Izvorišnih osnova" o tome tko čini hrvatsku državu-naciju: izrazu nacionalna manjina, koji i dalje ima sadržaj narod, više se ne dodaje pridjev autohtona; sukladno toj promjeni, većem je broju manjinskih naroda u RH priznato da su nacionalne manjine.

2.2.1.3. Osamostaljenje

Republike Hrvatske

Vjera u narod očit je temelj Ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, koja započinje sljede-

ćim pozivanjem na narodno i na pučko načelo: "u skladu s neotuđivim, nedjeljivim i neprenosivim pravom hrvatskog naroda na samoodređenje, uključujući i pravo na razdruživanje i udruživanje s drugim narodima i državama, te suverenitetom Republike Hrvatske koji pripada svim njezinim državljanima". Pozivanje na narodno načelo kao temelj osamostaljenja Republike Hrvatske nije internacionalnopravno svrsishodno zbog toga što pravo samoodređenja u samostalnu državu, koje prema internacionalnom pravu (koje se hrvatski neprimjereno naziva međunarodnim) postoji samo u posve iznimnim slučajevima, može imati samo puk, a ne i narod, točnije, da bi mogao postati nacijom u smislu internacionalnog prava, narod se prvo mora prvo ustanoviti kao puk (Padjen, 1992: 45).

2.2.1.4. Državljanstvo Hrvata izvan države

Vjera u narod primjetna je u Zakonu o hrvatskom državljanstvu (NN 53/91, 28/92). Prema članku 3. Zakona, hrvatsko se državljanstvo stječe podrijetlom, rođenjem na teritoriju RH, prirođenjem i prema internacionalnim ugovorima, no prema članku 16. stjecanje prirođenjem uključuje stjecanje hrvatskog državljanstva pripadnika hrvatskog naroda koji nema prebivalište u Republici Hrvatskoj ako se iz njegova ponašanja može zaključiti da poštuje pravni poredak i običaje u Republici Hrvatskoj i da prihvaća hrvatsku kulturu te ako daje pisanu izjavu da se drži hrvatskim državljaninom. Taj članak Zakona protivan je članku 5. stavku 1. Europske konvencije o državljanstvu od 6. studenoga 1997. Iako članak 3. Konvencije dopušta svakoj državi stranci Konvencije da sama svojim propisima uredi

tko je njezin državljanin, ona je, prema članku 4., dužna poštovati određena načela (da svatko ima pravo na državljanstvo itd.) te, prema članku 5. stavku 1., ne smije donijeti propis o državljanstvu koji sadrži razlikovanje ili uključuje bilo kakvu praksu koja dovodi do diskriminacije na temelju spola, vjere, rase, boje kože ili nacionalnog ili etničkog podrijetla. Stoga ne iznenađuje što Republika Hrvatska, iako ju je potpisala 1. prosinca 2005. (Hrvatski sabor, 2005), Konvenciju još nije ratificirala, pa njome nije obvezana (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH, 18. 7. 2013.).

Vjera u narod u temelju je i Zakona o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske (NN 124/11, 16/12). Prema tom zakonu Hrvati izvan Republike Hrvatske ravnopravan su dio jednoga i nedjeljivoga hrvatskog naroda. Zakon se, prema svom članku 3., odnosi na Hrvate izvan Republike Hrvatske: s hrvatskim državljanstvom, sa statusom Hrvata bez hrvatskog državljanstva i bez hrvatskog državljanstva i bez statusa. Članak 37. stavak 1. Zakona uvodi status Hrvata bez hrvatskog državljanstva koji može dobiti Hrvat izvan Republike Hrvatske bez hrvatskog državljanstva, supružnik koji nema hrvatsko podrijetlo, njihova djeca (rođena i posvojena) te prijatelj hrvatskog naroda i Republike Hrvatske koji njeguje hrvatski identitet i promiče hrvatsko kulturno zajedništvo. Stavak 2. istog članka određuje da priznanje statusa Hrvata bez hrvatskog državljanstva ne prejudicira pripadnost hrvatskom narodu u postupku primitka u hrvatsko državljanstvo. Da pripadnost hrvatskom narodu nije samo kulturna, nego i pravna, slijedi iz članka 4. Zakona, koji propisuje da su Hrvati izvan Republike Hrvatske ravnopravan dio jednoga i nedjeljivoga hrvatskog naroda.

2.2.1.5. Državljanstvo nehrvata u državi

Mišljenjem broj 2 Arbitražnog povjerenstva Mirovne konferencije o Jugoslaviji, na temelju prava na samoopredjeljenje svako ljudsko biće može zahtijevati slobodu izražavanja pripadnosti etničkoj, vjerskoj ili jezičnoj zajednici po svom izboru, te bi jedna od posljedica tog načela mogla biti, na temelju sporazuma između republika, da pripadnicima srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, ako to žele, može biti priznato državljanstvo po njihovom izboru sa svim pravima i svim obvezama koje iz toga proizlaze kad je riječ o svim zainteresiranim državama (Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia, 1991). To načelo može se naći i u nacrtu Programa općeg rješenja (UNSC 23169, Annex VI, 2.3-2.4), prema kojemu će osobe koje pripadaju nacionalnoj (*national*) ili etničkoj (*ethnic*) skupini a nisu većina u području gdje žive, uživati, među ostalim, sljedeća prava: da odluče kojoj nacionalnoj ili etničkoj skupini pripadaju te vršenje tog prava pojedinačno ili udruženo s drugima; ako žive u izoliranim selima, djelatan (*practical*) stupanj samouprave; sudjelovanje u javnim poslovima i u odlučivanju središnje vlasti kad ona uređuje njihove poslove. Ta su prava tumačena i kao mogućnost uvođenja

razlike između nacionalnosti i državljanstva slične onoj postavljenoj Ugovorom o Europskoj Uniji potpisanim u Maastrichtu, sa svrhom da dopusti da se osobe koje to žele proglase Srbima, ali da zadrže određena građanska i politička prava na područjima Bosne i Hercegovine te Hrvatske – primjerice pravo glasa na lokalnim izborima – a da time ne dovedu u pitanje suverenost države. (Pellet, 1992: 179-180)

Međutim, Program općeg rješenja u UNSC 23169, Annex VI nije postao internacionalnom konvencijom.

Sukladno neslužbenim izvorima, Ministarstvo unutarnjih poslova RH izdalo je oko 10.000 negativnih odluka na zahtjeve za dobivanje državljanstva RH. Ustavni sud RH (8. 12. 1993.) rješenjima broj U-I-206/1992, U-I-207/1992; u-I-209/1992; U-I-222/1992 (NN 113/93) ocijenio je protuustavnima odredbe Zakona o hrvatskom državljanstvu koje nisu određivale rok u kojemu je Ministarstvo dužno donijeti odluku o zahtjevu za državljanstvo te koje su omogućavale Ministarstvu da donosi neobrazložene odluke o odbijanju zahtjeva za državljanstvo. No Ustavni sud nije analizirao drugi sadržaj Zakona, kao da država ima pravo potpuno samostalno i proizvoljno odrediti uvjete pod kojima netko može steći državljanstvo. Uz to Ustavni sud nije se ni osvrnuo na Mišljenje broj 2 Arbitražnog povjerenstva (Padjen i Matulović, 1996: 42-44).

2.2.1.6. Biračko pravo Hrvata izvan države

Vjera u narod u temelju je i biračkog prava za organe ("tijela") Republike Hrvatske. Tako Ustav RH iz 1990. (NN 56/90), člankom 45. propisuje da biračko pravo, opće i jednako, imaju svi državljani Republike s navršениh 18 godina života te da u izborima za Sabor i predsjednika Republike ostvarivanje biračkog prava Republika osigurava i svojim državljanima koji se u vrijeme izbora zateknu izvan njezinih granica. Na temelju tih odredaba, Zakon o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske iz 1992. (NN 22/92), člankom 5. stavkom 2. propisao je da birači koji se u vrijeme izbora zateknu izvan granica RH, a imaju prebivalište na području RH, bi-

raju zastupnike prema svom prebivalištu na području RH, dočim je stavkom 3. propisao da birači koji nemaju prebivalište na području RH biraju zastupnike u Zastupnički dom na temelju državnih lista. "Iako zakon ne kaže da ne biraju zastupnike u Županijski dom, tako je protumačen, bez obzira na to što se time krši princip jednakosti biračkog prava" (Pokrovac, 1995: 15). Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona iz 1995. (NN 68/95), člankom 1. propisano je da birači koji nemaju prebivalište na području Republike Hrvatske biraju zastupnike u Zastupnički dom na temelju posebnih lista. Zakonom o izboru zastupnika u Hrvatski državni sabor iz 1999. (NN 116/99), člankom 44. propisano je da birači koji nemaju prebivalište u RH biraju u posebnoj izbornoj jedinici te da je broj zastupnika koje oni biraju jednak rezultatu, tj. količniku broja važećih glasova u posebnoj izbornoj jedinici podijeljenog rezultatom, tj. količnikom dobivenim dijeljenjem ukupnog broja važećih glasova birača koji imaju prebivalište u RH i broja 140, tj. broja zastupnika što ih biraju birači koji imaju prebivalište u RH.

Promjenama Ustava RH iz 2010. (NN 76/10), člankom 7. stavkom 1. točkom 2., Ustav RH (NN 85/10), članak 45. stavak 2., propisuje da u izborima za Hrvatski sabor birači koji nemaju prebivalište u RH imaju pravo izabrati tri zastupnika, u skladu sa zakonom. Tako je propisano i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izboru zastupnika u Hrvatski sabor, člankom 4., iz iste godine (NN 145/10).

Na temelju gore navedenih propisa, broj zastupnika u Hrvatskom saboru koje su izabrali hrvatski državljani koji nemaju prebivalište u RH, a to su uglavnom oni koji imaju prebivalište u Bosni i Hercegovini i državljanstvo te države,

bio je u razdoblju od 1992. do 2012. sljedeći: 1992. = 12; 1995. = 12; 2000. = 6; 2003. = 4; 2007. = 5; 2011. = 3 (Hrvatski sabor, 4. 12. 2011.).

Ustavni sud donio je rješenje kojim je odbacio prijedlog Hrvatske čiste stranke prava za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 7. Promjene Ustava Republike Hrvatske NN 76/10. u dijelu kojim se uređuje biračko pravo hrvatskih državljana koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj na izbor troje zastupnika u Hrvatski sabor, a različito od stajališta Hrvatske čiste stranke prava da ti birači trebaju birati 14 zastupnika (Lozo, 2011). No Sud nije iskoristio tu priliku da ocijeni smiju li hrvatski državljani koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj prema Ustavu imati pravo na izbor ma i jednoga takvog zastupnika (Ustavni sud RH, 29. 7. 2011., SuT-T-10/2011-5 navodi da je Sud odbacio prijedlog odlukom U-I-7391/2010, no *web*-stranica Ustavnog suda RH, tj. http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_praksa_ustavnog_suda&m1=2&m2=0&Lang=hr, pregled prema signaturi, u vrijeme izrade ovog članka, zaključno s 23. 9. 2013., možda znakovito, ne sadrži tu odluku).

2.2.1.7. Biračko pravo nehrvata u državi

Iako je vjera u narod ispovijedana Ustavom i zakonima RH vjera u hrvatski narod, pa sukladno njezinoj snazi u ranim danima višestranačja Ustavom RH nije propisano pravo pripadnika manjinskih naroda na posebnu zastupljenost u Hrvatskom saboru ili makar u organima jedinica mjesne i područne samouprave, uslijed pobune Srba u Hrvatskoj poticane od Republike Srbije i od JNA te pritiska internacionalne zajednice RH je, ispunjavajući uvjet svojega internacionalnog priznanja, donijela

Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (NN 65/91). Člankom 18. stavkom 1. Ustavnog zakona propisano je da pripadnici etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina koje sudjeluju u stanovništvu Republike Hrvatske s više od 8% imaju pravo na zastupljenost razmjerno svom udjelu u ukupnom stanovništvu u Saboru i u Vladi Republike Hrvatske te u organima vrhovne sudbene vlasti, stavkom 2. da pripadnici etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina čiji je udio u stanovništvu manji od 8% imaju pravo izabrati ukupno pet zastupnika u Zastupnički dom Sabora RH, a stavkom 5. da se zakonom o ustrojstvu državne vlasti osigurava zastupljenost etničke i nacionalne zajednice ili manjine iz stavka 1. u drugim organima državne vlasti. Glavom V., člancima 21.-50., propisan je posebni samoupravni (autonomni) položaj općina (područja), kasnije preustrojenih u kotareve (NN 27/92), u kojima pripadnici pojedine etničke i nacionalne zajednice ili manjine, prema popisu stanovništva iz 1981. godine, čine natpolovičnu većinu. Neposredno nakon završetka vojno-redarstvene akcije "Oluja", kojom su pod nadzor RH stavljena područja RH što su ih 1990. zauzele srpske snage, 30. rujna 1995. donesen je i odmah je stupio na snagu Ustavni zakon o privremenom neprimjenjivanju pojedinih odredaba Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u RH. Njegovim člankom 2. propisano je da se privremeno – ali bez određenog roka – ne primjenjuju, među ostalim, članak 18. stavci 1. i 5. te članci 21.-50. Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u RH iz 1991.-1992.

Slijedeći tu promjenu te promjenu Ustava 1997. (NN 135/97) kojom su priznate autohtone nacionalne manjine (vidi gore 2.2.1.2), Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski državni sabor (NN 116/99) člankom 16. zajamčio je pripadnicima tih manjina ostvarenje prava na zastupljenost u Zastupničkom domu Sabora, člankom 17. stavkom 1. propisao je da pripadnici mađarske, srpske i talijanske nacionalne manjine biraju po jednog zastupnika u Zastupnički dom Sabora, a stavkom 2. da pripadnici austrijske, njemačke, rusinske, ukrajinske i židovske nacionalne manjine zajedno biraju jednog zastupnika u Zastupnički dom Sabora.

Promjena Ustava iz 2000. članku 15. dodaje stavak 3. prema kojemu se pripadnicima nacionalnih manjina može, pored općega biračkog prava, osigurati posebno pravo da biraju svoje zastupnike u Hrvatski sabor, te stavak 2. prema kojemu se ravnopravnost i zaštita prava nacionalnih manjina uređuje ustavnim zakonom koji se donosi po postupku za donošenje organskih zakona, a mijenja se i članak 83. Ustava, ponovno Promjenom Ustava iz 2001. (NN 28/01), tako da Ustav razlikuje dvije vrste organskih zakona: članak 83. stavkom 1. propisuje da organske zakone koji uređuju prava nacionalnih manjina Hrvatski sabor donosi dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika, a stavkom 2. da ostale organske zakone (o ljudskim pravima, izbornom pravu itd.) Sabor donosi većinom glasova svih zastupnika.

Na temelju članka 15. stavka 2. i članka 82. stavka 1. Ustava RH donesen je 2001. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 47/10, 80/10, 91/11, 93/11), koji člankom 19. propisuje da se pripadnicima nacionalne manjine koja u ukupnom stanovni-

štvu RH sudjeluje s više od 1,5% stanovnika jamči najmanje jedno, a najviše tri zastupnička mjesta u Hrvatskom saboru, a pripadnicima nacionalne manjine koja u ukupnom stanovništvu RH sudjeluje s manje od 1,5%, zajedno s pripadnicima drugih takvih manjina, jamče se najmanje četiri zastupnička mjesta u Hrvatskom saboru, s tim što je ukupan broj zastupničkih mjesta obiju skupina zajedno između pet i osam, a podroban broj zastupničkih mjesta svake od navedenih dviju skupina propisuje se zakonom kojim se uređuje izbor zastupnika u Hrvatski sabor; člankom 20. Ustavnog zakona pripadnicima nacionalnih manjina zajamčeno je i pravo na zastupljenost u predstavničkim organima jedinice lokalne i regionalne samouprave. Člankom 1. Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2010. (NN 87/10) promijenjen je članak 19. poto-njega te glasi ovako:

- (1) *Republika Hrvatska jamči pripadnicima nacionalnih manjina pravo na zastupljenost u Hrvatskom saboru.*
- (2) *Nacionalnim manjinama koje na dan stupanja na snagu ovoga Ustavnog zakona u stanovništvu Republike Hrvatske sudjeluju s više od 1,5% stanovnika jamči se najmanje tri zastupnička mjesta pripadnika te nacionalne manjine u Hrvatskom saboru koji svoju zastupljenost ostvaruju na temelju općega biračkog prava na stranačkim listama te manjine ili listama koje predlažu birači te manjine, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izbor zastupnika u Hrvatski sabor.*
- (3) *Nacionalne manjine koje u stanovništvu Republike Hrvatske sudjeluju s manje od 1,5% stanovnika, pored općega biračkog prava, na osnovi posebnoga biračkog prava imaju pra-*

vo izabrati pet zastupnika pripadnika nacionalnih manjina, u posebnim izbornim jedinicama, a čime ne mogu biti umanjena stečena prava nacionalnih manjina, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izbor zastupnika u Hrvatski sabor.

Ustavni sud RH svojom je odlukom od 29. srpnja 2011. U-I-3597/2010, U-I-3847/2010, U-I-692/2011, U-I-898/2011, U-I-994/2011 (NN 93/11) ukinuo članak 1. Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, obrazloživši odluku, među ostalim, sljedećim stajalištem:

30.2. Iz navedenih Izvorišnih osnova i mjerodavnih ustavnih odredbi proizlazi da je Ustav prihvatio građanski koncept države u kojoj svi njezini državljani – koji obuhvaćaju pripadnike hrvatskoga naroda i pripadnike svih nacionalnih manjina – čine “narod” (njem. Staatsvolk, državni narod).

Tako definiran “narod” – to jest “zajednica slobodnih i ravnopravnih državljana” – ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika u Hrvatski sabor, predstavničko tijelo građana, na temelju općeg i jednakog biračkog prava.

Sukladno navedenom, Ustavni sud utvrđuje da Ustav ne dopušta unaprijed zakonom jamčiti i određivati broj zajamčenih zastupničkih mjesta za bilo koju manjinu po bilo kojoj osnovi (nacionalnoj, etničkoj, jezičnoj, spolnoj, dobnoj, obrazovnoj, strukovnoj, imovinskoj i dr.) u okviru općeg izbornog sustava. Taj se sustav ustrojava radi ostvarivanja vlasti “naroda” u smislu članka 1. stavaka 2. i 3. Ustava i neposredan je izraz jednakosti, nacionalne ravnopravnosti i višestranakog demokratskog sustava, najvi-

ših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske (članak 3. Ustava).

Ustavni sud RH svojom je odlukom od 29. srpnja 2011. (U-I-120/2011, U-I-452/2011, U-I-693/2011, U-I-746/2011, U-I-993/2011, U-I-3643/2011, NN 93/11) ukinuo članke 1, 5, 6, 9 i 10 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 145/10), koji su doneseni radi provedbe Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (NN 87/10).

2.2.2. Pristup RH

Sjevernoatlantskom savezu

Hrvatski sabor je 25. ožujka 2009. donio Zakon o potvrđivanju Sjevernoatlantskog saveza (NNMU 3/09), tj. odluku o pristupanju RH NATO-u, iako je s ustavnopravnog stajališta tu odluku trebalo donijeti referendumom jer je, kako je to pokazao Branko Smerdel, ugledni hrvatski profesor ustavnog prava, “riječ o udruživanju u kojem se prenosi dio suvereniteta” (Sansević, 2006; Vlašić, 2007). Referendum je bio potreban pogotovo kad se uzme u obzir da su istraživanja javnog mnijenja pokazivala da je 41% birača protiv, a samo 31% birača za pristupanje RH NATO-u (Vlašić, 2007).

Ne niječući važnost pitanja je li odluku trebalo donijeti referendumom, važnije je pitanje nije li odluka donesena ne samo bez referenduma nego i bez Hrvatskog sabora, korištenjem odgovarajućih izvora internacionalnog prava ili – pickwickovskom logikom prema kojoj je i nepostojeći ugovor još uvijek jedna vrsta ugovora – izvora internacionalnog neprava. Da se vjerojatno baš takvo što zbilo, pokazuje sljedeće stajalište izneseno u tisku i dvije reakcije na njega, jedna Ministarstva vanjskih poslova RH i druga Ministarstva obrane RH.

Stajalište objavljeno u tisku 30. ožujka 2007. uključuje, među ostalim, tri tvrdnje, kako slijedi.

Prvo, države “potpisuju ugovore koji... ne moraju biti dostupni javnosti”.

Drugo, “najveći dio današnje međunarodne vojne suradnje nije uređen međunarodnim ugovorima, koji – da bi to bili – ... moraju biti registrirani kod glavnog tajnika UN-a, nego memorandumima o suradnji ili tzv. gentleman’s agreements, od kojih svaki u pravilu izgleda baš kao međunarodni ugovor, ali to nije...”.

Treće, ne može se isključiti mogućnost da je “Hrvatska već zaključila takve sporazume, kojima je prenijela dio suverenosti na NATO ili SAD (primjerice, da se slobodno služe hrvatskim zračnim prostorom u slučaju rata ili drugih vojnih operacija), a da to javnost, mimo nekoliko osoba u vojnom vrhu, ne zna i neće saznati”.

Istog dana kad je objavljeno, tj. 30. ožujka 2007. izloženo stajalište preneseo je – bez komentara – na web-stranicama Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija RH (Priopćenje, 30. 3. 2007.).

Izloženo stajalište bilo je, međutim, osporeno (demantirano), istog dana kad je objavljeno, od Ministarstva obrane Republike Hrvatske (Priopćenje, 30. 3. 2007.¹), koje navodi nekoliko interna-

¹ Priopćenje MORH-a od 30. 3. 2007., bez završetka citiranog u glavnom dijelu ovog teksta, glasi:

“Upozorba”... da “najveći dio današnje međunarodne vojne suradnje nije uređen međunarodnim ugovorima” nije utemeljena budući da Ustav Republike Hrvatske decidirano propisuje da:

– Hrvatski sabor potvrđuje međunarodne ugovore vojne i političke naravi

cionalnih ugovora objavljenih u NNMU, koji, međutim, sami po sebi ne mogu isključiti da je "Hrvatska već zaključila

sporazume kojima je na NATO ili SAD prenijela dio suverenosti, a da javnost to ne zna".

– *Oružane snage Republike Hrvatske mogu prijeći njezine granice ili djelovati preko njezinih granica samo na temelju odluke Hrvatskog sabora*

– *Iznimno Oružane snage Republike Hrvatske mogu prijeći njene granice u sklopu vježbi u okviru međunarodnih obrambenih organizacija kojima je Republika Hrvatska pristupila ili pristupa na temelju međunarodnih ugovora te radi pružanja humanitarne pomoći i bez prethodne odluke Hrvatskog sabora, ali s uporištem u sklopljenim i u Hrvatskom saboru potvrđenim međunarodnim ugovorima.*

Nadalje sve radnje koje prethode sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora (pokretanje postupka, pregovori, način potpisivanja i potvrđivanja međunarodnih ugovora, isprave o ratifikaciji, objavljivanje, stupanje na snagu, registracija te evidencija i pohrana međunarodnih ugovora) propisane su Zakonom o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora. Nakon procedure potvrđivanja međunarodnog ugovora, isti se objavljuje u Narodnim novinama i dostupan je javnosti.

Bitno je istaknuti da uz međunarodne ugovore postoje i međunarodni akti koji se sklapaju radi izvršavanja međunarodnih ugovora i prethode njihovom potpisivanju te međunarodni akti kojima se ne preuzimaju međunarodno-pravne obveze. Isti se putem Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija dostavljaju Vladi RH radi upoznavanja. Izvornici međunarodnih ugovora i međunarodnih akata evidentiraju se i pohranjuju u Zbirci međunarodnih ugovora RH koja se nalazi u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija.

Kao konačan korak međunarodni se ugovor, u skladu s člankom 102. Povelje UN-a, registrira u Tajništvu Ujedinjenih naroda.

Republika Hrvatska je sklopila Sporazum između država stranaka Sjevernoatlantskog ugovora i ostalih država koje sudjeluju u Partnerstvu za mir o pravnom položaju njihovih snaga (NATO/PfP SOFA) koji je potvrđen 07.

2.2.3. *Pristup RH Europskoj Uniji*

Referendum je 22. siječnja 2012. donio odluku o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj Uniji (EU) glasovima 1.299.008 birača, tj. dvotrećinskom većinom (66,27%) glasova birača koji su pristupili izborima (1.960.231). No ponjoni su činili samo 43,1% upisanih birača (4.504.765), tako da je za pristupanje glasovalo samo 29% upisanih birača (Državno izborno povjerenstvo RH, 27. 1. 2012.). Taj je postotak bio dovoljan zahvaljujući tome što je članak 41. stavak 4. Ustava RH iz 1990. "odluka o udruživanju Republike Hrvatske donosi se na referendumu većinom glasova ukupnog

prosina 2001. u Hrvatskom saboru i koji je za Republiku Hrvatsku stupio na snagu 10. veljače 2002.

Sklopila je i Dodatni protokol i Daljnji dodatni protokol Sporazumu između država stranaka Sjevernoatlantskog ugovora i ostalih država koje sudjeluju u Partnerstvu za mir o pravnom položaju njihovih snaga, koji je stupio na snagu u kolovozu 2004.

Također je potpisan Memorandum o suglasnosti između Vlade RH i Europskog zapovjedništva SAD-a koje djeluje u ime Vlade SAD-a u vezi s korištenjem zračnog prostora, poligona, zračnih i pomorskih luka i objekata za obuku od strane oružanih snaga u Europi, koji je stupio na snagu u listopadu 2005. i koji je u svemu usklađen sa NATO/PfP SOFA-om.

Iz navedenog vidljivo je da je međunarodna suradnja na obrambenom području uređena međunarodnim ugovorima sklopljenim u skladu s Ustavom i zakonom i da je kao takva dostupna javnosti što pobija tvrdnju ... da "javnost, mimo nekoliko osoba u vojnom vrhu, ne zna i neće saznati" da je RH "moguće" već zaključila "tajne" sporazume kojima je "prenijela dio svoje suverenosti NATO-u ili SAD-u."

broja birača u državi” (NN 56/90), članom 28. Promjene Ustava RH od 16. lipnja 2010. zamijenjen odredbom prema kojoj je dovoljno da takva odluka bude donesena većinom “birača koji su pristupili referendumu” (NN 76/10). Uzme li se u obzir niska podrška birača pristupanja RH EU te ekonomska depresija u EU i SAD-u, koja je 2012. još pogoršana krizom eura (*Time for Plan B*, 20. 6. 2011.), ne iznenađuje što je samo 20,1% hrvatskih birača pristupilo glasovanju za članove Europskog parlamenta iz RH (Državno izborno povjerenstvo RH, 15. 4. 2013.).

Dr. Slobodan Lang iz Zagreba, kandidat za izbor članova u Europski parlament iz RH (dalje: žalitelj), podnio je Ustavnom sudu RH žalbu na rješenje Državnog izbornog povjerenstva (Državno izborno povjerenstvo RH, 18. 4. 2013.) kojim je kao neosnovan odbijen žaliteljev prigovor od 17. travnja 2013. podnesen zbog nepravilnosti u postupku izbora članova u Europski parlament iz RH. Žalitelj je osporio rješenje navodeći u bitnom sljedeće:

1. *Neprihvatljiv je izborni sustav u kojemu po uzoru na totalitarne sustave prošlosti samo 20,83% građana može izabrati predstavnike cijelog naroda lokalno, nacionalno ili za Europski parlament. 2.967.335 građana, nisu ostvarili svoje pravo glasa, zbog nedovoljnog informiranja, odgovaranja od glasanja i drugih razloga. U Hrvatskoj je 80% građana u političkoj nezaposlenosti, za koju je odgovorna vlast.*
2. *Izbori za Europski parlament nisu bili legitimni pa izabrani nemaju legitimnost zastupanja hrvatskih građana.*

Ustavni sud RH odbio je 23. travnja 2013. žaliteljevu žalbu kao neosnovanu iz, bitno, sljedećeg razloga:

Postupak u povodu žalbe zbog povrede izbornog prava (izborni spor) nije postupak u kojem se mogu razmatrati načelni prigovori žalitelja usmjereni pitanjima legitimnosti izbornih sustava i izbornih pravila. Ispitujući, u okvirima nadležnosti Ustavnog suda u izbornim sporovima, osporeno rješenje DIP-a, Ustavni sud ne može drugo nego potvrditi njegovu pravnu osnovanost. (Ustavni sud RH, Odluka broj U-VIIA 2312/2013, 24. 4. 2013.)

2.2.4. Organ i norma

Središnje pitanje teorije prava i države odnos je organa i norme, tj. odnos onoga tko stvara norme i norme koja ga ovlašćuje da normu stvara (Katičić, 1938). Poteškoća je tog odnosa u tome da je onaj tko stvara normu čovjek ili skupina ljudi, dakle nešto što jest (“bitak”), dočim je norma nešto što, doduše, propisuje kako treba djelovati (“trebanje”), no sama je po sebi, naoko, također nešto što jest. Međutim, prema vodećim zapadnim pravnim misliocima, tako različitim kao što su Toma Akvinski, vodeći mislilac prirodnog prava, i Hans Kelsen, vodeći mislilac pravnog pozitivizma, način postojanja norme jest u tome da važi ili vrijedi (Nino, 1978). Iz toga slijedi da norma, da bi postojala, treba biti ovlaštena drugom normom. Iz toga pak slijedi da čovjek ili skupina ljudi, da bi mogli stvarati norme određenoga pravnog sistema ili, nešto šire gledano, pravnog poretka (koji uključuje i izvanpozitivna mjerila djelovanja te pravno važna djelovanja), moraju biti za to ovlašteni normama toga istoga poretka, dakle biti ono što se u teoriji prava i države naziva pravnim subjektima, s tim što neki mogu biti i organima poretka, tj. ovlašteni da donose pravne norme

obvezatne za druge pravne subjekte tog poretka. Otuda pitanje: kako je moguće da postoji ljudsko pravo, kako ga naziva Akvinski (1990), ili pozitivno pravo, kako ga naziva Kelsen (1961: 5, 9, 13, 15, 113 i d., 181), ako ga može stvoriti samo organ. Odgovor je samo prividno lak za onoga tko vjeruje da je norma prirodnog prava, tj. prirodnog zakona, ta koja ovlašćuje nekog čovjeka ili skupinu ljudi da budu vrhovni organ. No čak ako je prirodno pravo to, kako možemo znati da je prema prirodnom pravu vrhovni organ car, a ne papa ili puk, a ne narod?

To se teško pitanje o vrhovnom organu i vrhovnoj normi hrvatskoga ustavnog, a po tom i čitavoga pravnog poretka ne može smisleno postaviti, s razloga što se ne zna ni tko je vrhovni organ ni što je vrhovna norma. Počelo je s vrhovnim organom, a to su hrvatski birači. Prema analizi iz 2010. godine,

Već na razini osnovnog skupa, notorna brojka od 4.495.528 registriranih biračica i birača, veća od ukupnog broja stanovnika Hrvatske – o punoljetnima s pravom glasa da ne govorimo – upozorit će kakva naivnog vanjskog promatrača da ima posla s neobično kompleksnom pojavom. Sazna li da se na popisima za tzv. dijasporu (zapravo sve birače i biračice bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj) vodi 406.208 imena, pokazat će se da bi u Hrvatskoj trebalo biti 4.089.320 biračica i birača.

Kako istodobno, po procjeni Državnog zavoda za statistiku, za posljednju proračunatu godinu (2007.), u Hrvatskoj živi 3.589.613 punoljetnih stanovnika, imamo misterioznu brojku od 499.707 biračica i birača koji nisu niti u zemlji niti u inozemstvu – ili su možda baš tu i tamo. (Dvornik, 2010; Kako nam lažu, 2009)

Nakon Promjene Ustava RH iz 2010. (NN 76/10) ne zna se više ni što je vrhovna norma hrvatskoga pravnog poretka, jer “objavljen je Pročišćeni tekst, koji u potpunosti ne odgovara tekstu Promjene Ustava” (Smerdel, 2010: 1). Taj se nalaz, po svemu sudeći, odnosi na “pročišćeni tekst Ustava Republike Hrvatske” koji obuhvaća Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/00, 124/00 – pročišćeni tekst, 28/01, 41/01 – pročišćeni tekst, 55/01 – ispravak) te Promjenu Ustava Republike Hrvatske objavljen u NN 76/10.

2.3. Ocjena

Odluke prikazane u t. 2.2. moguće je sada ocijeniti kao odluke donesene u skladu, protiv ili mimo načela izloženih u t. 2.1.

2.3.1. Vjera u svjetovne narode

Ad 2.2.1.1. Priprema Ustava RH pokazuje da su pojmovi naroda i puka, blago rečeno, nedovoljno određeni da bi na temelju njih mogao biti stvoren ne samo ustavni nego i pravni poredak koji je u dovoljnoj mjeri u skladu s načelom određenosti, pa čak i jedinstva pravnog poretka.

Ad 2.2.1.2. Nije moguće sa sigurnošću ustvrditi jesu li “Izvorišnim osnovama” (proslovu) Ustava RH iz 1990. država i nacija jedna te ista pojava ili dvije te je li ta nacija, odnosno država sastavljena prema dvama ili čak trima načelima, naime prema narodnom načelu, prema kojemu naciju čini hrvatski narod, ili dijelom prema narodnom, a dijelom prema državljanskom načelu ili pak i prema manjinskom načelu, prema kojemu je država sastavljena i od manjina. Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustava RH iz 1997. mjesto narodnog načela zauzima načelo koje izgleda kao

nacionalno, ali je po sadržaju još uvijek narodno. Da je sadržaj i dalje narod, pokazuje činjenica da se kao nacionalne manjine (a ne više kao narodi) spominju samo Srbi, Česi, Slovaci, Talijani, Mađari, Židovi, Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci, Rusini i drugi koji imaju državljanstvo RH. Tako su “Izvorišne osnove”, koje su važne za tumačenje Ustava, samo dijelom u skladu s načelom da je država zajednica stanovnika i načelom da državna vlast proizlazi iz puka.

Ad 2.2.1.3. Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske iz 1990. poziva se na dva načela samoodređenja, naime na narodno, prema kojemu to pravo pripada hrvatskom narodu, i na pučko, prema kojemu to pravo pripada državljanima RH. Ta je odluka protivna načelu da samo puk ima pravo na samoodređenje u samostalnu državu.

Ad 2.2.1.4. Po zakonu se hrvatsko državljanstvo stječe, među ostalim, prirođenjem pripadnika hrvatskog naroda koji nema prebivalište u RH ako se iz njegova ponašanja može zaključiti da poštuje pravni poredak i običaje u Republici Hrvatskoj i prihvaća hrvatsku kulturu te ako dađe pisanu izjavu da se drži hrvatskim državljaninom. Ta odredba, uz to što je protivna načelu da je država zajednica stanovnika, protivna je i Europskoj konvenciji o državljanstvu iz 1997.

Ad 2.2.1.5. Praksa indicira da je RH uskratila pravo na državljanstvo značajnom broju osoba koje su do rata 1990.-1995. bile dugogodišnji stanovnici SRH, odnosno RH, ali nisu hrvatske narodnosti. Takva je praksa također povreda načela da je država zajednica stanovnika.

Ad 2.2.1.6. Biračko pravo u RH imaju i državljani RH koji nisu stanovnici RH, protivno načelu da državna vlast proizlazi iz puka.

Ad 2.2.1.7. Od 1992. ustavnim i zakonskim odredbama RH priznaje se pripadnicima manjinskih naroda, odnosno nacionalnih ili etničkih manjina u RH pravo da biraju svoje zastupnike u Hrvatski sabor. Tako Promjena Ustava iz 2000. propisuje da se pripadnicima nacionalnih manjina može, pored općega biračkog prava, osigurati posebno pravo da biraju svoje zastupnike u Hrvatski sabor. To se pravo daje pripadnicima nacionalnih manjina Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. To je pravo protivno načelu da je puk nosilac državne vlasti (t. 2.1).

Ustavni sud RH svojom je odlukom od 29. srpnja 2011. U-I-3597/2010, U-I-3847/2010, U-I-692/2011, U-I-898/2011, U-I-994/2011 (NN 93/11) dijelom ukinuo to pravo s obrazloženjem, među ostalim, da iz “*Izvorišnih osnova i mjerodavnih ustavnih odredbi proizlazi da je Ustav prihvatio građanski koncept države u kojoj svi njezini državljani – koji obuhvaćaju pripadnike hrvatskoga naroda i pripadnike svih nacionalnih manjina – čine ‘narod’ (njem. Staatsvolk, državni narod)*”. Ta je odluka u skladu s načelom da je puk nosilac državne vlasti. No nije u skladu s Ustavom jer on, uključujući i njegove “Izvorišne osnove”, određuje da su nosilac državne vlasti i puk i narod, a posve sigurno nema ni spomena o tome da bi narod činio *Staatsvolk*, tj. državni narod.

Ustavni sud pokušao je utemeljiti navedenu odluku također na jednakošti kao višem ustavnom pravu kad je u točki 32. Odluke ocijenio da se “rješanjem sadržanim u članku 1. stavku 2.” (Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, NN 87/10) “izravno ... narušava temeljni ustavni zahtjev za jednakim biračkim pravom svih birača

državljana Republike Hrvatske u okviru općeg izbornog sustava”. Međutim, koliko god pozivanje na jednakost kao više ustavno pravo bilo politički ispravno, uzme li se u obzir članak 15. stavak 3. Ustava RH (NN 113/00), koji izrijeком dopušta da pripadnici nacionalnih manjina uz opće imaju i posebno pravo glasa, teško je kazati da je jednakost u odnosu na tu odredbu Ustava doista više ustavno, a ne samo ispravno političko načelo.

Stoga je odluka Ustavnog suda RH od 29. 7. 2011. U-I-3597/2010, U-I-3847/2010, U-I-692/2011, U-I-898/2011, U-I-994/2011 (NN 93/11) u svojem bitnom dijelu pravična *contra legem*, tj. *contra constitutionem*. Takva pravičnost može biti opravdana, ako uopće, samo posve izvanrednim okolnostima, primjerice velikom opasnošću za opstanak države.

2.3.2. *Pristup RH*

Sjevernoatlantskom savezu

Ad 2.2.2. RH je pristupila NATO-u ne samo bez referenduma, vjerojatno protivno Ustavu RH, nego, možebitno, na temelju neobjavljenih i internacionalnih akata, dakle protivno načelima pravnog poretka.

2.3.3. *Pristup RH Europskoj Uniji*

Ad 2.2.3. RH je, doduše, pristupila EU referendumom, no nakon što je Promjenom Ustava promijenjeno pravilo da takvu odluku može donijeti samo većina svih birača. Ustavni sud RH bio je dužan, ako ne drugačije onda svojim godišnjim izvješćem Hrvatskom saboru, upozoriti Sabor da je to pravilo više u odnosu na druga ustavna pravila te da može biti promijenjeno samo referendumom na kojemu će za promjenu glasovati većina svih birača. Nakon što je

Ustavni sud RH, bez dovoljnog uporišta u Ustavu RH, pravičnošću *contra constitutionem* odlučio da Srbi koji su državljani RH ne mogu imati posebno pravo glasa u političkim izborima, s podjednakom dobrim razlozima mogao je odlučiti, također pravičnošću *contra constitutionem*, da je utemeljena žalba dr. Slobodana Langa koja pozivom na legitimnost, uslijed premalog broja palih glasova, osporava legalnost izbora članova Europskog parlamenta iz Republike Hrvatske.

2.3.4. *Organ i norma*

Ad 2.2.4. U RH se ne zna ni tko je vrhovni organ, tj. birači, ni što točno čini vrhovne norme, tj. ustav.

2.4. *Uvjeti*

Postoje jaki, iako po prirodi nekonkluzivni razlozi za to da se odluke prikazane i raščlanjene te ocijenjene u t. 2.2. ovog rada kao u značajnoj mjeri izraz vjere u narod pripišu sljedećim uvjetima kao njihovim vjerojatnim uzrocima: Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj kao uvjetu od 1961. do 1971. te prije i nakon toga, naročito nakon 1990.; komunizmu i njegovoj transformaciji u narodnjaštvo, tj. etnonacionalizam od 1990. nadalje; globalnom financijskom kapitalizmu i neoliberalizmu kao njegovoj ideologiji.

2.5. *Prognoza*

Predvidivo je da će RH i dalje biti slaba država u kojoj će političke elite, bilo postojećih bilo nekih drugih političkih stranaka, biti izložene pritiscima, s jedne strane EU i internacionalne zajednice da RH uredi svoju privredu po njihovoj mjeri, a s druge domaćih svjetovnih i crkvenih narodnjaka da se RH u što većoj mjeri izolira od EU i internacionalne zajednice. Ishod tog sukoba

ovisit će uglavnom o trajanju i snazi recesije u tijeku.

2.6. Alternativa

Alternativa dosadašnjem tijeku odluka o tome tko je nosilac državne vlasti u RH nije odbijanje transnacionalnih integracija, pogotovo ne na temelju vjere

u narod, nego izgradnja institucija, naročito medija te znanstveno-nastavnih institucija za društvene i humanističke znanosti, koje mogu pripremiti donošenje odgovornih odluka puka RH o svojoj budućnosti i budućnosti vlastite države. No mali su izgledi da hrvatski mediji preuzmu takvu zadaću.

LITERATURA

- Akvinski, T. (1990) *Summa theologiae*, IaIIae, q. 90-97, u: T. Akvinski, *Država*. Zagreb: Globus: 129-205.
- Baldus, M. (1995) *Die Einheit der Rechtsordnung: Bedeutung einer juristischen Formel in Rechtstheorie, Zivil- und Staatswissenschaft*. Berlin: Dunccker & Humblot.
- Concordatwatch-Poland (3. 8. 2009.): http://www.concordatwatch.eu/showtopic.php?org_id=931&kb_header_id=37751. (18. 7. 2013.).
- Denninger, E. (1988) Constitutional Law between Statutory Law and Higher Law, u: A. Pizzorusso, ur., *Law in the Making: A Comparative Survey*. Berlin: Springer: 103-130.
- Dvornik, S. (19. 1. 2010.) Biranje u zemlji van sebe, <http://www.hr.boell.org/web/index-279.html> (18. 7. 2013.).
- Fuller, S. (1997) *Science*. Minneapolis MI: University of Minnesota Press.
- Greenfeld, L. (1992) *Nationalism: Five Roads to Modernity*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Hobbes, T. (2004) *Levijatan*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Kako nam lažu: Hrvatska ima više birača nego stanovnika: na sljedećim izbornima u Hrvatskoj pravo glasa imat će 4.478.386 birača, dok u zemlji živi 4.437.360 stanovnika (17. 4. 2009.) *Nacional*, <http://www.nacional.hr/clanak/56775/kako-nam-lazu-hrvatska-ima-vise-biraca-nego-stanovnika> (18. 7. 2013.).
- Katičić, N. (1938) Organ i norma: odnosi sila u pravnom poretku, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički*, Knj. 119: 155-166.
- Kelsen, H. (1961) *General Theory of Law and State*. New York: Russell & Russell.
- Lozo, I. (12. 4. 2011.) Tko se brine o pravima Hrvata?, *Hrvatski glas Berlin*, <http://www.hrvatskiglas-berlin.com/?p=20006>
- Marx, K. (1975) *Das Kapital: Kritik der politischen Oekonomie*, 6. izd., 1. knjiga. Frankfurt a.M.: Ullstein.
- Matulović, M. (2012) Ustavni sud o 'građanskoj državi' i 'državnom narodu'. *Sveske za javno pravo/Blaetter fuer Oeffentliches Recht* 3 (9): 107-121.
- Muench, I. v., Kunig, Ph., ur. (1996) *Grundgesetzkomentar*, 3. izd., 3. sv. Muenchen: Beck.

- Nino, C. S. (1978) Some Confusions around Kelsen's Concept of Validity. *Archiv fuer Rechts- und Sozialphilosophie* 64: 357-377.
- Omejec, J. (22. 5. 2010.) *Usmeno priopćenje na skupu "Ustavne promjene Republike Hrvatske i Europska Unija"*. Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
- Padjen, I. (1992) Ustavnost i demokracija u današnjoj međunarodnoj zajednici. *Politička misao* 29 (4): 25-47.
- Padjen, I., Matulović, M. (1996) Cleaning the Law of Theory (Editorial). *Croatian Critical Law Review* 1 (1): 1-122.
- Padjen, I. (2011) *Demos Republike Hrvatske*, u: J. Barbić, ur., *Oblici demokracije*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti/Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava: 67-79.
- Padjen, I. (2012/a) Sazrijevanje kao vrijednost: pristup istraživanju, u: J. Barbić, ur., *Vrijednosti suvremenog društva; Hrvatska u XXI. stoljeću*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti/Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava: 63-76.
- Padjen, I. (2012/b) Vjera u narod bez vlasti i vlasništva: crkvena šutnja 1961-71. i glasnost 1990. *Politička misao* 49 (4): 175-211.
- Pellet, A. (1992) The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples. *European Journal of International Law* 3: 178-185.
- Podolnjak, R., Bodul, V. (n.d.) Pravo glasa državljana u inozemstvu, www.pravo.unizg.hr/_.../Pravo_glasa_drzavljana_u_inozemstvu_-_rad_za_Informator
- Pokrovac, Z. (1990) Suverenost puka ili suverenost nacije. *Zakonitost* 44 (3): 364-368.
- Pokrovac, Z. (1995) *Hrvatsko izborno zakonodavstvo za parlamentarne i predsjedničke izbore od 17. 2. 1990. do 30. 9. 1993*. Split: Puls.
- Prpić, I., Puhovski, Ž., Uzelac, M. (1990) *Leksikon temeljnih pojmova politike: abeceda demokracije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Prpić, I. (2001) Napomene o shvaćanju suverena u Ustavu Republike Hrvatske, *Politička misao* 38 (1): 5-11.
- Puhovski, Ž. (1990) Puk/narod, u: I. Prpić, Ž. Puhovski, M. Uzelac, ur., *Leksikon temeljnih pojmova politike: abeceda demokracije*. Zagreb: Školska knjiga: 80-83.
- Rohe, M. (2010) Sharia in Europe: Perspectives of Segregation, Assimilation and Integration for European Muslims, u: Centre de droit civil et comparé du Quebec, Centre international de la common law en français, Instituut voor Vreemdelingenrecht en Rechtsanthropologie, Istituto subalpino per l'analisi e l'insegnamento del diritto delle attività transnazionali, *Convictions philosophiques et religieuses et droits positifs: Textes présentés au colloque international de Moncton <24-27 août 2008>* Bruxelles: Bruylant: 567-606.
- Rosas, A., Armati, L. (2010) *EU Constitutional Law: An Introduction*. Oxford OR: Hart.
- Sansević, I. (28. 11. 2006.) Mora li vlast raspisati referendum za ulazak u NATO. *H-Alter*, <http://www.h-alter.org/vijesti/politika/mora-li-vlast-raspisati-referendum-za-ulazak-u-nato> (30. 4. 2013.).

- Smerdel, B. (2010) Ustav RH nakon ustavnih promjena 2010., *Hrvatska pravna revija* 1-8.
- Time for Plan B: How the Euro Became Europe's Greatest Threat (20. 6. 2011.) *Spiegel International*: <http://www.spiegel.de/international/europe/time-for-plan-b-how-the-euro-became-europe-s-greatest-threat-a-769329.html> (30. 4. 2013.)
- Tucak, I., Padjen, I. (2013) Temeljni pravni pojmovi po Hohfeldu: važnost, smisao, prijevod. *Pravni vjesnik* 20 (1): 7-20.
- Tuđman, F., Predsjednik Republike Hrvatske (9. 8. 1990.) Politička i metodologijska polazišta te političko-pravna načela za izradu Ustava Republike Hrvatske. *Izvjешća Hrvatskog sabora* br. 3.
- Visković, N. (1981) *Pojam prava* (2. izd.). Split: Logos.
- Vlašić, B. (29. 3. 2007.) Hrvatska ne može ući u NATO bez potpore većine građana, *Jutarnji list*: <http://www.jutarnji.hr/-hrvatska-ne-moze-u-nato-bez-potpore-vecine-gradana-/218911/> (18. 7. 2013.).
- #### INTERNACIONALNI PRAVNI AKTI
- Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia (1991), Opinion No. 2, u: S. Trifunovska, ur., (1994) *Yugoslavia through Documents*. The Hague: Nijhoff: 152; prij. u: A. Milardović, ur. (1992) *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*. Zagreb: Alinea: 148-149.
- Evropska konvencija o državljanstvu = European Convention on Nationality (1967), *European Treaty Series* 166.
- Sveta Stolica i Republika Hrvatska, Ugovor o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, NNMU 2/97; Obavijest o stupanju na snagu, NNMU 8/97.
- Sveta Stolica i Republika Hrvatska, Ugovor o gospodarskim pitanjima, NNMU 18/98; Obavijest o stupanju na snagu, NNMU 13/1998.
- Sveta Stolica i Republika Hrvatska, Ugovor o pravnim pitanjima, NNMU 3/97; Obavijest o stupanju na snagu, NNMU 8/97.
- Sveta Stolica i Republika Hrvatska, Ugovor o suradnji u području odgoja i kulture, NNMU 2/97; Obavijest o stupanju na snagu, NNMU, 2/97.
- S 23169 = United Nations Security Council (25. 10. 1991.) Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 3 of Security Council Resolution 713.
- #### REPUBLIKA HRVATSKA
- ##### PRAVNI AKTI
- Državno izborno povjerenstvo (27. 1. 2012.), Službeni potpuni rezultati državnog referenduma, stanje od 27. 1. 2012. u 12.00 sati: <http://www.izbori.hr/2012Referendum/rezultati/rezultati.html> (30. 4. 2013.).
- Državno izborno povjerenstvo (15. 4. 2013.), Potpuni rezultati za izbor članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske, stanje od 15. 4. 2013. u 12:00 sati: <http://www.izbori.hr/2013EUParlament/rezult/rezultati.html> (30. 4. 2013.).
- Državno izborno povjerenstvo (18. 4. 2013.), Rješenje klasa 013-08/13-13/147 ur. broj 507/11-13-1.
- Hrvatski sabor (30. 6. 1990.) Odluka da se pristupi raspravi o promjeni Ustava Socijalističke Republike Hrvatske. NN 28/90.
- Hrvatski sabor (30. 6. 1990.) Politička i metodologijska polazišta te političko-pravna načela za izradu Ustava Repu-

blike Hrvatske. *Izvješća Hrvatskog sabora* br. 3.

Hrvatski sabor (4. 12. 2011.) Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=4321> (30. 4. 2013.).

Hrvatski sabor (2005) Prijedlog zakona o potvrđivanju Europske konvencije o državljanstvu od prosinca 2005, Arhiv akata 5. saziva / 15. sjednica / PZ 421 (1). pdf.: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=8037> Hrvatski sabor (19. 7. 2013.).

Ministarstvo obrane (30. 3. 2007.) Priopćenje, http://www.morh.hr/vijesti_main.asp?id=1123; arhiva.morh.hr/vijesti_main.asp?id=1123 (19. 7. 2013.).

Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija (30. 3. 2007.) Priopćenje, <http://ca.mvp.hr/?mh=356&mv=2088&id=3257> (19. 7. 2013.).

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (18. 7. 2013.) Multilateralni odnosi, Tabelarni prikaz potpisanih i ratificiranih konvencija VE od strane RH, [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/vijece-europe-\(ve\)/tabelarni-prikaz-konvencija-vijeca-europe/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/vijece-europe-(ve)/tabelarni-prikaz-konvencija-vijeca-europe/) (19. 7. 2013.).

Ustavni sud (8. 12. 1993.) Rješenja broj U-I-206/1992, U-I-207/1992; u-I-209/1992; U-I-222/1992, NN 113/93.

Ustavni sud (29. 7. 2011.) Odluka U-I-3597/2010, U-I-3847/2010, U-I-692/2011, U-I-898/2011, U-I-994/2011, NN 93/11.

Ustavni sud (29. 7. 2011.) Odluka U-I-120/2011, U-I-452/2011, U-I-693/2011, U-I-746/2011, U-I-993/2011, U-I-3643/2011, NN 93/11.

Ustavni sud/Ured Glavnog tajnika (29. 7. 2011.) Priopćenje s 5. sjednice Ustavnog suda Republike Hrvatske održane 29. srpnja 2011. broj: SuT-T-10/2011-5 [www. http://www.usud.hr/uploads/priopcenje05-11.pdf](http://www.usud.hr/uploads/priopcenje05-11.pdf)

Ustavni sud (24. 4. 2013.) Odluka broj U-VIIA 2312/2013.

Ustavni sud (22. 5. 2013.) Odluka U-III / 702 /2009.

Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. NN 65/91, 27/92.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 47/10, 80/10, 91/11, 93/11).

Zakon o hrvatskom državljanstvu. NN 53/91, 28/92.

Zakon o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske. NN 22/92, 68/95.

Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor. NN 116/99, 145/10.

Zakon o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske. NN 124/11, 16/12.

Zakon o potvrđivanju Sjevernoatlantskog saveza. NNMU 3/09.

Zakon o referendumu. NN 33/96, 92/01, 38/09.

The Faith in *narod* without Power and Property (II.): The Power of Ethnicities and Disability of the People

SUMMARY The paper reports partial findings of a research project into Croatian ethnonationalism (Croatian: *narodnjaštvo*) as a religion (in the sense of a human invention of the sacred). The practical problems are as follows: ethnonationalism as a religion, which implies inter alia that an ethnic community (Croatian: *narod*) has the potential and/or capacity to develop into, and ought to become, a substratum of the (nation-)state; consequences of ethnonationalism, which include the unattainability of ethnic democracy, ethnic economy and ethnic maturity; conditions of Croatian ethnonationalism, primarily the Catholic Church as a condition in 1961-1971, and also before and after the period, especially since 1990. The theoretical problems, i.e. inadequacies in scholarly knowledge of the practical problems, include inter alia Croatian Constitutional law, esp. jurisprudence of the Croatian Constitutional Court, on powers of ethnicities and disabilities of the people.

To attain the general goal of the research project, which is the use of reason in public affairs, the research is carried out within the theoretical and methodological framework of an integral theory of law and state which includes a modified Lasswell and McDougal's policy analysis expanded by historical institutionalism and critical theory.

The paper attempts to demonstrate that there is strong evidence to support the following two chiefly descriptive hypotheses, which are ideal types and as such cannot be supported by conclusive evidence.

The main hypothesis is that the faith in a *narod* as a substratum of the state is expressed and established by the provisions of the Croatian Constitution stating that the Republic of Croatia was created by the self-determination of a *narod* and/or is a nation-state of a *narod*, or of two or several *narodi*; a *narod* is sovereign; adherents of a *narod* have the right to Croatian nationality; adherents of a *narod* have special political rights, etc.

The auxiliary hypothesis is that the people (Croatian: *puk*) or, juridically more precise, inhabitants of the Republic of Croatia with the right to vote have lost a part of their power to decide on the membership of the Republic of Croatia in transnational organisations, namely, NATO and EU, and have been reduced to a legally unrecognizable entity by virtue of the fact that in the Republic of Croatia it is not known what makes either its people or its constitution.

KEYWORDS The Republic of Croatia, Constitution of the Republic of Croatia, Constitutional Court of the Republic of Croatia, *narodnjaštvo*/ethnonationalism, rights of minority ethnicities, democracy, Croatian transition 1990-